

Struzik, Adam

Dylematy rozwoju województwa mazowieckiego

Notatki Płockie 51/2-207, 34-37

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DYLEMATY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

20 czerwca 2006 roku w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego Adam Struzik – Marszałek Województwa Mazowieckiego wygłosił odczyt, którego treść publikujemy

Szanowni Państwo

Moje wystąpienie ma na celu zaprezentowanie zagadnień polityki rozwoju regionalnego, której istotą jest rozstrzygnięcie przez władze województwa mazowieckiego dylematów i podejmowanie wyzwań determinowanych przez zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania oraz czynniki rozwoju regionalnego.

Współcześnie dylematy i wyzwania polityki regionalnej muszą być rozpatrywane w kontekście obiektywnie uwarunkowanych procesów globalizacji i metropolizacji, a także zaostrzającej się konkurencyjności regionów w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym, przy jednoczesnym respektowaniu nadrzędnej i uniwersalnej zasady zrównoważonego rozwoju. Wyzwania, przed jakimi stoją polskie regiony to przede wszystkim poprawa warunków życia ich mieszkańców, osiągana poprzez wzrost efektywności procesów gospodarczych oraz racjonalne kształtowanie ładu przestrzennego i ochronę środowiska. W wyzwaniu tym mieści się również budowanie tożsamości regionalnej poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego oraz kultywowanie tradycji narodowych i regionalnych.

W związku z tym na wyzwania i dylematy rozwoju Mazowsza należy patrzeć przez pryzmat:

- miejsca regionu w układzie krajowym, europejskim i globalnym;
- cech społeczno-gospodarczych i funkcjonalnych przestrzeni województwa;
- różnicowań wewnątrz województwa.

W nowej sytuacji geopolitycznej związanej z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej wzrasta znaczenie województwa mazowieckiego – regionu położonego centralnie w przestrzeni europejskiej, na przecięciu połączeń transportowych północ-południe i wschód-zachód. Przez teren województwa przebiegają bowiem 3 paneuropejskie korytarze transportowe:

- Korytarz I: Helsinki–Talin–Ryga–Kowno–Warszawa,
- Korytarz II: Berlin–Warszawa–Mińsk Białoruski–Moskwa;
- Korytarz III: Gdynia–Gdańsk–Warszawa–Katowice–Żylna.

W obecnym układzie geopolitycznym wzrasta też rola metropolii warszawskiej; będzie ona pełnić funkcję „bramy wjazdowej” (gateway city) od strony wschodniej do UE.

Okoliczności te stanowią swoistą rentę położenia Mazowsza, którą należy zdyskontować w działaniach na rzecz wzrostu konkurencyjności regionu.

W przestrzeni społeczno-gospodarczej kraju Mazowsze charakteryzuje się najwyższym potencjałem gospodarczym, naukowym, ludnościowym, a także poziomem życia ludności. Świadczą o tym następujące wskaźniki i charakterystyki:

- wytwarzanie 1/5 wartości krajowego Produktu Krajowego Brutto;
- ponad 2-milionowy rynek pracy;
- koncentracja 1/3 potencjału naukowo-badawczego kraju;
- ponad 5 mln mieszkańców - co stanowi 13,5% ludności kraju;
- przeciętne wynagrodzenie wyższe o ok.30% od średniej krajowej.

Potencjał województwa mazowieckiego wynika przede wszystkim z funkcji, jakie pełni metropolia warszawska, będąca centrum życia społeczno-politycznego, gospodarczego, głównego ośrodka informacji, edukacji, nauki i kultury, miejsca szybko rozwijających się specjalistycznych usług nieprodukcyjnych. Jest miejscem, w którym intensywnie ogniskują się krajowe procesy transformacji i rozwoju społeczno-gospodarczego oraz procesy mające zasięg światowy – jak globalizacja, cywilizacja informacyjna, wzrost znaczenia układów metropolitalnych.

Atutami województwa mazowieckiego są również takie cechy przestrzeni fizyczno-geograficznej, jak:

- policentryczna sieć osadnicza z rozwiniętymi pięcioma ośrodkami subregionalnymi: Radomiem, Płockiem, Siedlcami, Ostrołęką i Ciechanowem;
- zasoby środowiska przyrodniczego, umożliwiające zrównoważony rozwój;
- wspomniana już dobra dostępność komunikacyjna regionu, wynikająca z położenia w trzech paneuropejskich korytarzach transportowych, na przecięciu „krzyża” europejskiego z północy na południe i ze wschodu na zachód.

Na tle generalnie korzystnej sytuacji regionu, poważnym problemem jest silne zróżnicowanie przestrzenne potencjałów społeczno-gospodarczych oraz procesów rozwojowych wewnątrz województwa.

Województwo mazowieckie to w rzeczywistości są trzy różne przestrzenie społeczno-gospodarcze i funkcjonalne, a mianowicie:

- Warszawa i obszar metropolitalny Warszawy – o dużym potencjale społeczno-gospodarczym i dużym stopniu wielofunkcyjności, ale także związanych z tym naturalnych kolizji funkcji i konfliktów społecznych.

Obszar ten zajmuje 17,5% powierzchni województwa, na którym zamieszkuje ok. 2,6 mln osób, tj. ponad połowa ludności województwa.

- Drugą rzeczywistość stanowi obszar oddziaływania aglomeracji warszawskiej – o względnie dużym stopniu wielofunkcyjności, przy braku większych kolizji funkcji, na którym widoczne są efekty procesów dyfuzji postępu z ośrodka metropolitalnego.

Obszar ten stanowi ok. 25% powierzchni i zamieszkuje go ósmy mieszkaniec województwa.

Z punktu widzenia polityki samorządu województwa jest to obszar najmniej problemowy, wymagający najmniejszej interwencji ze strony władz Mazowsza, w stosunku do którego należy stosować, jeśli tak można powiedzieć zasadę: „po pierwsze, nie szkodzić” i wspierać dotychczasowe trendy rozwojowe.

- Trzecia rzeczywistość mazowiecka to obszary problemowe, o peryferyjnym położeniu w przestrzeni regionu. Są to obszary: nadbużański, ostrołęcki, mławsko-żuromiński, ale i radomski, i plocki. Charakteryzują się one kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, a tym samym słabością endogenicznych czynników rozwoju, w wyniku czego obszary te nie są w stanie sobie „pomóc”, a więc wymagają interwencji z poziomu regionalnego i krajowego.

W obszarach tych, które stanowią 15% powierzchni województwa żyje niemal co trzeci jego mieszkaniec.

W świetle powyższych charakterystyk jawi się największy dylemat polityki rozwoju regionalnego na Mazowszu, a mianowicie:

- jak wykorzystać i zwiększać konkurencyjność regionu w układzie krajowym, europejskim i globalnym, a jednocześnie przeciwdziałać nadmiernym dysproporcjom rozwoju?

W innym ujęciu dylemat ten można przedstawić w pytaniu:

- jak pogodzić konieczność utrzymania wysokiego tempa rozwoju Warszawy i Obszaru Metropolitalnego z koniecznością zwiększania spójności regionu i zmniejszania dysproporcji rozwojowych?

W dużej mierze dylemat ten ma charakter wręcz polityczny i może być przedstawiany jako alternatywa: neoliberalizm kontra opcja pro-społeczna. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z poglądami, zbliżonymi do teorii biegunów wzrostu i sie-

ci metropolii, a opartymi na gruncie neoklasycznych modeli wzrostu gospodarczego regionów. W myśl tych koncepcji rozwój regionalny jest determinowany przez samoczynne mechanizmy rozwoju i mobilność czynność produkcji oraz dóbr i usług z metropolii na peryferia; w związku z czym interwencje zewnętrzne w rozwój regionalny są niepotrzebne, a wręcz niepożądane. Zgodnie z tą koncepcją, polityka regionalna powinna być nastawiona na preferowanie najbardziej efektywnych ogniw struktury regionalnej i eliminowanie barier mobilności czynników produkcji oraz dóbr i usług.

Opcja pro-społeczna jest opozycją do koncepcji neoliberalnych. U jej podstaw leży podważanie samoczynności procesów rozwojowych – w szczególności w odniesieniu do mechanizmów mobilności, – i utożsamiana jest z koncepcjami interwencjonizmu państwowego i państwa dobrobytu. Dlatego też zakłada ona zdecydowanie bardziej aktywne formy interwencji publicznych podmiotów polityki regionalnej i przestrzennej w procesy rozwojowe. Polega to na inwestycjach w edukację i infrastrukturę w obszarach zapóźnionych oraz tworzeniu zachęt dla strategicznych inwestorów oraz promowaniu działań lokalnych, a w szczególności tworzeniu warunków dla rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Samorząd Województwa Mazowieckiego ten największy dylemat polityki rozwoju regionalnego rozstrzyga poprzez próbę „godzenia” obu koncepcji na kanwie „równoważenia rozwoju”. Realizujemy działania adresowane zarówno do „obszarów silnych” pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, o wielofunkcyjnych strukturach – jak i do obszarów pozametropolitalnych, położonych peryferyjnie, pozbawionych własnych endogenicznych czynników rozwoju, w których występują na szeroką skalę zjawiska marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Politykę tę adresujemy też do ośrodków subregionalnych, stanowiących szkielet naszego układu osadniczego, a będących ośrodkami równoważenia rozwoju dla własnych wytworzonych od lat „obszarów ciężenia”. Obecnie ośrodki te tracą swój potencjał społeczno-gospodarczy w skali województwa na rzecz obszaru metropolitalnego, zwiększając się wewnątrzregionalne rozpiętości rozwoju, a procesy dyfuzji są widoczne tylko w odległości 30-50 km od metropolii. Dlatego za szczególnie istotne należy uznać działania mające na celu zwiększanie spójności województwa i kształtowanie mechanizmów generujących rozwój nie tylko w pasmach aktywizacji gospodarczej. Samorząd Województwa proponuje również rozszerzenie działań rozwojowych na obszary pozametropolitalne, na miasta średnie i małe oraz tereny wiejskie. Stanowią one bowiem jedną z ważniejszych płaszczyzn polityki przestrzennej UE w relacji miasto-wieś.

Odpowiedzi na te wyzwania oraz rozstrzygnięcie

wielu dylematów znalazły się w podstawowym dokumencie, określającym, całościową, kompleksową koncepcję rozwoju województwa – w przyjętej przez Sejmik Województwa w dniu 29 maja b.r. „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2020 r.”.

Nasze działania chcemy więc prowadzić tak aby: „Mazowsze było konkurencyjnym regionem w układzie europejskim i globalnym”. Jest to dla nas podstawowe wyzwanie w aspekcie uzyskanego w 2004 r. członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Dążeniami i aspiracjami władz województwa, mieszkańców, instytucji i firm powinno być urzeczywistnienie naszej misji strategicznej:

Mazowsze jako najbardziej rozwinięty gospodarczo region w Polsce podejmuje uczestnictwo w rywalizacji z innymi rozwiniętymi regionami, poprzez eliminowanie dysproporcji rozwojowych, rozwój nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy oraz zapewnienie mieszkańcom Mazowsza optymalnych warunków do rozwoju jednostki, rodziny, jak i całej społeczności, przy jednoczesnym zachowaniu spójnego i zrównoważonego rozwoju.

Nie sposób dzisiaj omówić wszystkich celów i kierunków działań, które sobie nakreślił dla realizacji tych wyzwań. Dlatego też skoncentruję się na kilku zagadnieniach, najbardziej reprezentatywnych dla dylematów rozwoju regionu.

Są to:

- wzrost innowacyjności i konkurencyjności regionu;
- wzmocnienie powiązań metropolii warszawskiej i obszaru metropolitalnego z otoczeniem regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych.

Wyzwaniu wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu chcemy sprostać poprzez następujące główne działania:

- rozwój najbardziej znaczących ośrodków akademickich i ośrodków naukowych w regionie; Warszawy, Płocka, Radomia, Siedlec, Ostrołęki, Ciechanowa i Pułtuska,
- rozwój nowoczesnych sieci kooperacyjnych i przepływów nowoczesnych technologii, w tym tworzenie i wspieranie Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technologii w Płocku;
- budowę systemu innowacyjnego w regionie;
- tworzenie i wspomaganie powiązań funkcjonalnych Warszawy z Łodzią – w układzie krajowym;
- wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości, w tym rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na dylemat związany z rozwojem potencjału akademickiego i naukowego na Mazowszu, który wyraża się w pytaniu: czy proces ten koncentrować, czy dekoncentrować?. A więc jest to dylemat dotyczący w istocie wyboru pomiędzy dostępnością do wiedzy a jakością badań i efektywnością procesów dydaktycznych. W praktyce, dla rozwiązania tego dylematu przyjmujemy za-

łożenie, zgodnie z którym wiedza i nauka są podstawowym czynnikiem rozwoju regionalnego. Mając to na uwadze przyjęto w strategii zasadę wzmocnienia ośrodków równoważenia rozwoju, jakimi są były miasta wojewódzkie, poprzez dalszy rozwój ich funkcji akademicko-badawczo-innowacyjnych. I znowu można powiedzieć, że jest to rozwiązanie kompromisowe w stosunku do opcji skrajnych. Nie jesteśmy bowiem zwolennikami poglądów, w myśl których najlepiej byłoby, gdyby w każdym powiecie była wyższa uczelnia, ale też jesteśmy przeciwni wyłącznej koncentracji funkcji naukowych w Warszawie.

Warunkiem wzrostu innowacyjności i konkurencyjności Mazowsza jest zwiększanie spójności regionu poprzez wzmocnienie powiązań metropolii warszawskiej i obszaru metropolitalnego z otoczeniem regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

Samorząd województwa uważa, że w tym zakresie zasadnicze znaczenie mają następujące kierunki działań:

- Po pierwsze – poprawa jakości połączeń transportowych pomiędzy Warszawą a metropoliami europejskimi, głównymi ośrodkami gospodarczymi w Polsce i pozostałymi obszarami województwa;
- Po drugie rozwój infrastruktury lotniczej poprzez:
 - rozbudowę istniejącego Portu Lotniczego im. F. Chopina o nowy terminal oraz połączenia drogowo - kolejowe z centrum miasta i układem zewnętrznym;
 - przystosowanie lotniska w Modlinie do przejęcia funkcji odciążających lotnisko w Warszawie (tanie loty, transport towarów, czarter, loty nocne);
 - lokalizację na Mazowszu pomiędzy Warszawą a Łodzią, nowego, centralnego, międzynarodowego lotniska spełniającego wymogi dynamicznie wzrastającego ruchu pasażerskiego;
- Po trzecie – dostosowanie sieci drogowo-kolejowej znaczenia międzynarodowego do standardów europejskich, a w szczególności:
 - przyspieszenie budowy autostrady A2 i dróg ekspresowych;
 - budowę tras obwodowych usprawniających połączenia w Warszawie i obszarze metropolitalnym („Duża Obwodnica Warszawy”);
 - modernizację linii kolejowych, w pierwszej kolejności zlokalizowanych w ustanowionych europejskich korytarzach transportowych, a także pomiędzy głównymi węzłami kolejowymi kraju: Warszawa - Łódź, Warszawa - Lublin i Warszawa - Radom - Kraków;
 - budowę linii kolejowej dużych prędkości na odcinku Warszawa Wrocław/Poznań - Łódź;
 - lokalizowanie centrów logistycznych dla rozwoju intermodalnego transportu towarów poza granicami Warszawy, w ścisłym powiązaniu z Wielką Obwodnicą Mazowsza i Dużą Obwodnicą Warszawy.

Wyzwania dotyczące aktywizacji i modernizacji obszarów pozametropolitalnych, chcemy realizować poprzez własne działania inwestycyjne województwa, bądź współdziałając z Rządem, a ukierunkowane na:

- Po pierwsze – podnoszenie standardów technicznych połączeń obwodowych w regionie, a więc:
 - „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” w paśmie ośrodków subregionalnych: Płock, Ciechanów, Siedlce, Radom”;
 - „Dużej Obwodnicy Warszawy” w paśmie ośrodków miejskich Sochaczew, Grójec, Góra Kalwaria, Mińsk Mazowiecki, Wyszaków, Wyszogród;
- Po drugie – budowę autostrady A-2 oraz rozbudowę dróg krajowych o parametrach dróg ekspresowych (S7, S8, S10, S12, S17, S19);
- Po trzecie – przebudowę pozostałych dróg krajowych (w tym: nr 2, nr 9, nr 61, nr 62),
- Po czwarte – usprawnianie i uzupełnianie sieci dróg wojewódzkich, w szczególności w pasmach o największym natężeniu ruchu drogowego,
- Po piąte – zwiększenie niewystarczającej obecnie liczby przepraw mostowych, szczególnie przez Wisłę, Bug i Narew.

Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych obejmować też musi wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast poprzez:

- rozwój infrastruktury społecznej, głównie szkolnictwa i służby zdrowia,
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw,
- rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- inicjowanie rozwoju stref ekonomicznych.

Szczególnie ważnym, a często nie docenianym i nie dostrzeganym z „warszawskich wyżyn” problemem Mazowsza są sprawy rolnictwa i osadnictwa wiejskiego, które możemy określić jako wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Działania w tym zakresie obejmować będą m.in.:

- rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, modernizację i budowę lokalnych oczyszczalni ścieków oraz sieci elektroenergetycznych i gazowych, zapewniających poprawę warunków życia;
- wspieranie modernizacji gospodarstw rolnych i przekształceń wielkości gospodarstw i struktury wykorzystania użytków rolnych;
- wspieranie prośrodowiskowych metod produkcji rolnej,
- rozwój agroturystyki wykorzystującej zasoby i walory środowiska przyrodniczego.

Jednym z czynników decydujących o jakości życia jest ochrona i rewitalizacja środowiska przyrodniczego dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju.

W tym zakresie główne działania skoncentrujemy na:

- ochronie najcenniejszych wartości środowiska przyrodniczego (zasobów i krajobrazu), poprzez utworzenie systemu spójnego przestrzennie, chro-

niącego powiązania przyrodnicze (w tym obszarów „NATURA 2000”), ze szczególnym uwzględnieniem dolin Wisły, Bugu i Narwi;

- zwiększeniu lesistości regionu i ochronę lasów szczególnie w południowej i zachodniej części województwa,
- poprawie jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
- uporządkowaniu gospodarki odpadami, poprzez realizację działań ujętych w wojewódzkim, powiatowych i gminnych planach gospodarki odpadami.

W tym miejscu wskazać należy jednak na kolejny realny dylemat, a mianowicie, na ile ochrona środowiska może być czynnikiem ograniczającym (poprzez zakazy i nakazy), a na ile stymulującym rozwój gospodarczy i zagospodarowanie przestrzenne, zwłaszcza na obszarach peryferyjnych, pozbawionych wielofunkcyjnych struktur gospodarczych. Dylemat ten w skali lokalnej już dzisiaj często przybiera formę kolizji i konfliktów przestrzennych pomiędzy infrastrukturą techniczną, presją rozwoju osadnictwa na terenach cennych przyrodniczo, a wreszcie samymi wymogami ochronnymi. Wydaje się, że jedynym praktycznym sposobem rozstrzygnięcia tych spraw jest umiar i rozsądek, ale także, a może przede wszystkim, wola i umiejętność rozwiązywania problemów na drodze dialogu społecznego i poszukiwania kompromisów.

Polityka rozwoju Mazowsza to także rozwój społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie wizerunku regionu. Tym zagadnieniom samorząd województwa poświęca również wiele uwagi, formułując cele, których realizacja pozwoli osiągnąć atrakcyjny wizerunek regionu poprzez zastosowanie instrumentów marketingu terytorialnego. Mazowsze musi być utożsamiane z regionem innowacyjnym, w którym procesy rozwoju mają miejsce nie tylko w dotychczas ukształtowanej strukturze silnych obszarów metropolitalnych, ale także w obszarach problemowych – z regionami o zmniejszających się dysproporcjach regionalnych.

Tworząc regionalną wspólnotę regionalną chcemy pielęgnować tradycje regionalne. Naszą troską objęte zostaną te działania, które pomogą mieszkańcom województwa utożsamiać się z „mazowiecką ojczyzną”, nie tylko poprzez sam fakt zamieszkiwania na Mazowszu. W tym też celu zakładamy między innymi wspieranie rozwoju tych dziedzin nauki, zwłaszcza humanistycznych, które mając istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa historyczno-kulturowego Mazowsza.

Kończąc chciałbym Państwa utwierdzić w przekonaniu, iż w praktyce zarządzanie regionalne to głównie rozstrzygnięcie dylematów, dla których naturalną przeciwwagą są wyzwania, zwłaszcza o charakterze rozwojowym. Podejmujemy je mając na uwadze dobro mieszkańców regionu - teraźniejszość i przyszłość Mazowsza. Całego Mazowsza.